

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
सम्माननीय का.मु. प्रधान न्यायाधीश श्री दीपकराज जोशी
माननीय न्यायाधीश श्री वमकुमार श्रेष्ठ

आदेश

०७२-WO-०६३७

विषय:- उत्प्रेषण, परमादेश

अर्धाखाँची जिल्ला खिदीम गा.वि.स. वडा नं. ५ घर भई हाल स्वास्थ्य मन्त्रालय
आयुर्वेद तथा बैपलिक चिकित्सा शाखामा आयुर्वेद चिकित्सक आठौं तहमा कार्यरत }
प्रदीप के.सी..... } निवेदक १

बिरुद्ध

लोक सेवा आयोग केन्द्रीय कार्यालय अनामनगर, काठमाडौं..... १ } विपक्षी

नेपालको संविधानको धारा ४६ र १३३(२)(३) बमोजिम यस अदालतमा दायर भई
पेश हुन आएको प्रस्तुत रिट निवेदनको संक्षिप्त तथ्य र आदेश यस प्रकार छ:-

म निवेदकले एस.एल.सी उत्तीर्ण गरेपश्चात त्रिभुवन बहुमुखी क्याम्पस, पाल्पाबाट
२०५४ सालमा आई.एसी उत्तीर्ण गरी २०६० सालमा त्रि.वि.वि. आयुर्वेद क्याम्पस,
नरदेवीबाट आयुर्वेद चिकित्सा शास्त्रमा स्नातक तह उत्तीर्ण गरेको छु। सो पश्चात मिति
२०६१/८/१६ मा आयुर्वेद चिकित्सा परिषद् ऐन, बमोजिम उक्त परिषदमा आयुर्वेद
चिकित्सकमा नाम दर्ता गरी दर्ता नं. १५५ को प्रमाणपत्र समेत प्राप्त गरेको छु। यसै
क्रममा लोक सेवा आयोगको मिति २०६२/२/१८ को सिफारिस अनुसार आयुर्वेद विभाग
अन्तर्गतको नेपाल स्वास्थ्य सेवा आयुर्वेद समूह अधिकृत सातौं तहको अधिकृत कविराज पदमा
नियुक्ति भई नेपाल सरकारको मिति २०६४/४/११ को निर्णयानुसार अधिकृत आठौं तहमा
स्तर वृद्धि भई हाल आठौं तहको आयुर्वेद चिकित्सक पदमा कार्यरत रहेको छु।

(W)

(U)

यस क्रममा मित्राष्ट्र चीन सरकारको सहयोगमा नेपालको परम्परागत चिकित्सा पद्धतिमा सहयोग गर्न चीन सरकारको लगानीमा कीर्तिपुरमा नेपाल आयुर्वेद अनुसन्धान तथा तालिम केन्द्रको स्थापना भएको र सो को लागि आवश्यक पर्ने दक्ष जनशक्तिको उपलब्ध गराउन वैदेशिक छात्रवृत्तिमा नेपाल सरकार, शिक्षा मन्त्रालयले मिति २०६५ सालदेखि आयुर्वेद चिकित्सामा स्नातक तह उच्चीर्ण गरेका जनशक्तिलाई जडिबुटीमा आधारित परम्परागत चिनियाँ चिकित्सामा स्नातकोत्तर तहमा निःशुल्क अध्ययन गर्न वैदेशिक छात्रवृत्तिमा पठाउने दुई पक्षीय सहमति भएको थियो। उक्त सहमति पश्चात नेपाल सरकार, शिक्षा मन्त्रालय, छात्रवृत्ति शाखाको सूचना अनुसार चीन सरकारबाट प्राप्त स्वास्थ्य क्षेत्रका विभिन्न विषयमा निःशुल्क छात्रवृत्तिको लागि खुला प्रस्ताव आहान गरिएको मध्ये MD in Traditional Medicine विषयमा नेपाल सरकारको मिति २०६५/४/२५ को मनोनयनबाट Tianjin University of Traditional Chinese Medicine मा Traditional Chinese Medicine (MD) विषयमा अध्ययन गर्न ४ वर्षको विदा स्वीकृत गरी उक्त विषय अध्ययन गरी MD को उपाधि हासिल गरेको छु।

त्रिविविलेचीनको बेइजिङ स्थित बेइजिङ कलेज अफ ट्रेडिसनल चाइनिज मेडिसिन, चीनको ब्याचलर अफ मेडिसिन विषयको स्नातक तहको उपाधिलाई त्रिविविलेचीनको "आयुर्वेदिक स्नातक तह सरह" भनी मिति २०४३/१२/२६ मा समकक्षता दिईसकेको र सोही देशको Tianjin University of Traditional Chinese Medicine विश्वविद्यालयबाट मैले प्राप्त गरेको मास्टर अफ मेडिसिन विषयलाई समेत त्रिभुवन विश्वविद्यालय, पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले Master Degree in Relevant Subject भनी समकक्षता प्रदान गरेको र चिकित्सा शास्त्र अध्ययन संस्थान, डिनको कार्यालयले मिति २०७०/९/७ को पत्रबाट त्रिविविलेचीनको आयुर्वेदिक चिकित्सा पद्धतिको स्नातकोत्तर तह सरह हुने भनी निर्णय गरेको छ। साथै नेपाल आयुर्वेद चिकित्सा परिषदले मिति २०५९/८/१८ मा आयुर्वेद चिकित्सा परिषद ऐन, २०४५ को दफा ४.२ र दफा ५.१ को उपदफा ५.१.१ (क) प्रयोजनको लागि Beijing University of Traditional Chinese Medicine को स्नातक तह Bachelor of Medicine (TCM) उपाधिलाई ई.सं. १९७८ देखि नै मान्यता प्रदान गरी दर्ता गरेको छ।

लोकसेवा आयोग, केन्द्रीय कार्यालयको मिति २०७०/६/२३ मा पटक प्रकाशित सूचनाको वि.नं. ३४०१/०७०/७१ मा कन्सल्टेन्ट आयुर्वेद विज्ञ, स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, जनरल आयुर्वेद उपसमूह नवौं तहको पद खुल्ला प्रतियोगिताबाट पूर्ति गर्ने गरी विज्ञापन

(U)

(A)

प्रकाशित भएको थियो। सो विज्ञापन बमोजिमको पदमा दरखास्त दिन योग्य उम्मेदवार भएकोले दरखास्त फारम पेश गरेको थिएँ। सो दरखास्त फाराममा मैले प्राप्त गरेको स्नातकोत्तर तहको शैक्षिक योग्यतालाई त्रि.वि.वि चिकित्सा शास्त्र अध्ययन संस्थान, त्रि.वि.वि. स्तर निर्धारण महाशाखाबाट स्वीकृत हुँदा हुँदै उक्त शैक्षिक योग्यतालाई मान्यता नदिने, प्रवेश पत्र नदिने एवं परीक्षामा सामेल हुन समेत नदिने गरी निर्णय भएको रहेछ। म निवेदकले Tianjin University China बाट Traditional Chinese Medicine (Internal Medicine) मा मास्टर डिग्री (स्नातकोत्तर तह) प्राप्त गरेको र सो डिग्रीलाई त्रि.वि.वि. पाठ्यक्रम विकास केन्द्र एवं चिकित्सा शास्त्र अध्ययन संस्थानबाट आयुर्वेद विषयमा स्नातकोत्तर सरह भनी समकक्ष निर्धारण गरी प्राञ्जिक विश्वविद्यालयले मान्यता दिएको अवस्थामा लोक सेवा आयोगको मिति २०७०/१०/९ को निर्णयले म निवेदकलाई अन्याय परेको हुँदा निवेदकको दरखास्त स्वीकृत गरी निवेदकलाई समेत उक्त पदको प्रतियोगितामा सामेल गराई कानून बमोजिम छनौट प्रकृया अगाडि बढाउनु भनी विपक्षीको नाममा परमादेश लगायत अन्य उपयुक्त आदेश जारी गरी पाँडे भनी रिट निवेदन दायर गरेकोमा उक्त रिट निवेदनमा अन्तरिम आदेश जारी भई हाल विचाराधीन अवस्थामा रहेको छ।

मैले दायर गरेको उल्लेखित रिट निवेदन यस सम्मानित अदातलमा विचाराधीन रहेकै अवस्थामा लोकसेवा आयोग, केन्द्रीय कार्यालयबाट मिति २०७२/६/२७ मा सूचना नं. २९७/०७२/७३ क्रम संख्या ३४ मा वि.नं. १७०९६/०७२/७३, प्रमुख कन्सल्टेन्ट आयुर्वेद विज्ञ, स्वास्थ्य, आयुर्वेद, जनरल आयुर्वेद एधारै तहको पदसंख्या १ खुला प्रतियोगिताबाट र क्रम संख्या १४३ वि.नं. १७२०५ /०७२/७३, कन्सल्टेन्ट आयुर्वेद विज्ञ, स्वास्थ्य, आयुर्वेद, जनरल आयुर्वेद नवै तह पदसंख्या २ आन्तरिक प्रतियोगिताबाट पदपूर्ति गर्ने गरी विज्ञापन प्रकाशित गरेको थियो। सो विज्ञापन बमोजिमको पदमा दरखास्त दिन म योग्य उम्मेदवार भएकोले दरखास्त फाराम पेश गरेको थिएँ। त्यसपछि परीक्षामा समेत सामेल भई नतिजाको प्रतिक्षामा रहेकोमा अचानक मिति २०७२/११/१२ गतेको गोरखापत्रमा निवेदक सामेल भएको लिखित परीक्षा रद्द गर्ने भनी सूचना प्रकाशित भएपछि के कसरी लिखित परीक्षा रद्द भएको रहेछ भनी लोकसेवा आयोगमा बुझदा “प्रस्तावमा उल्लेखित शैक्षिक योग्यता र अनुभव नमिलेको सम्बन्धमा संलग्न विवरण बमोजिमको विज्ञापन नम्बरहरूमा सि.नं. १ देखि २१ सम्मको उम्मेदवारहरूको तोकिएको शैक्षिक योग्यताको उपाधि पूरा गरेको नदेखिएकोले निजहरूको दरखास्त र लिएको लिखित परीक्षा समेत रद्द गर्ने”

(A)

(A)

विपक्षी लोकसेवा आयोगबाट मिति २०७२/११/०४ मा निर्णय भएको कुरा थाहा पाई अन्यायमा परेकोले अन्य प्रभावकारी उपचारको अभावमा नेपालको संविधान, २०७२ को धारा ४६ तथा १३३ (२) अन्तर्गत यो निवेदन लिई आएको छु ।

उमेदवारको तोकिएको शैक्षिक योग्यताको उपाधि नभएको भन्ने आधारमा मेरो दरखास्त र मैले दिएको लिखित परीक्षा रद्द गर्ने विपक्षी आयोगको निर्णयमा उल्लेख भएको सूचीको सि.नं. २ र १० मा म निवेदक प्रदीप के.सी.को नाम उल्लेख गरी शैक्षिक योग्यतामा एम.ए.एम.एस. हुनुपर्नेमा Traditional Chinese Medicine (TCM) भएको भनी मेरो दरखास्त र मैले दिएको लिखित परीक्षा रद्द गर्ने आधार बनाइएको रहेछ । विपक्षी आयोगले निर्णयमा लिएको २ वटा आधारहरूमध्ये अनुभव नमिलेको भन्ने आधार छ, यो आधार लिन मिल्दै मिल्दैन । स्वास्थ्य सेवा नियमावली, २०५५ को नियम १५ ले तोके बमोजिमको नवौं र एघारौं तहको लागि आवश्यक न्यूनतम अनुभव मसँग रहेको छ । नवौं तहको आन्तरिक प्रतियोगिताको लागि आठौं तहमा ५ वर्षको सेवा अनुभव हुनुपर्ने र एघारौं तहको खुलातर्फ अधिकृत स्तरमा ७ वर्षको अनुभव हुनुपर्नेमा सो अनुभव भएकाले म निवेदक खुला तथा आन्तरिक प्रतियोगितामा सामेल भएको हुँ ।

स्वास्थ्य सेवा नियमावली, २०५५ को नियम १५ बमोजिम अनुसूची ६ सि.नं. १८ (क) मा रहेको कानूनी व्यवस्थामा एघारौं र नवौं तहको पदको लागि तोकिएको शैक्षिक योग्यतामा मान्यता प्राप्त शिक्षण सँस्थाबाट आयुर्वेद चिकित्सामा स्नातकोत्तर उपाधि प्राप्त गरेको हुनुपर्ने भन्ने उल्लेख छ । शैक्षिक योग्यतामा एम.ए.एम.एस. उपाधि हुनुपर्ने भन्ने उल्लेख नै छैन । मैले चीनको Tianjin University of TCM विश्वविद्यालयबाट स्नातकोत्तर गरेको छु । उक्त विश्वविद्यालय त्रिविवि. बाट मान्यता प्राप्त विश्वविद्यालय हो र मैले अध्ययन गरेको Traditional Chinese Medicine (TCM) विषय आयुर्वेदसँग सम्बन्धित स्नातकोत्तर उपाधि हो । म कानून बमोजिमको शैक्षिक योग्यता प्राप्त गरेको उम्मेदवारले लोक सेवा आयोगले निर्धारण गरेको सम्पूर्ण प्रकृया पूरा गरी दिएको परीक्षा रद्द गर्ने मिल्ने होइन ।

यसरी मेरो दरखास्त र मैले दिएको लिखित परीक्षा रद्द गर्ने निर्णय गर्दा असर पर्ने म निवेदकलाई आफ्नो कुरा भन्न पाउने अवसर नै नदिई विपक्षी आयोगले गरेको निर्णय प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्त प्रतिकुल छ । लोक सेवा आयोग जस्तो संवैधानिक निकायले दरखास्त माग गरी लिखित परीक्षामा सामेल गराई परीक्षाफलकौ पर्खाइमा रहेका

(B)

(U)

उम्मेदवारको दरखास्त र लिखित परीक्षा रद्द गर्ने पाउने असिमीत र स्वेच्छाचारी अधिकार विपक्षी आयोगलाई कुनैपनि कानूनले प्रत्याभूत गरेको छैन। निवेदकको दरखास्त र लिखित परीक्षा रद्द गर्ने विपक्षी लोकसेवा आयोगको गैरकानूनी निर्णयले म निवेदकको नेपालको संविधानको धारा १७ (२) (च), १८ (१) र २५ (१) द्वारा प्रदत्त हकमा आघात परेकोले यो निवेदन गर्न आएको छु। अतः शैक्षिक योग्यता र अनुभव नमिलेको भन्ने आधारमा विज्ञापन बमोजिमको पदमा निवेदकले दिएको लिखित परीक्षा गैरकानूनी तवरले रद्द गरिएको विपक्षी लोकसेवा आयोगको मिति २०७२/११/४ (निर्णय नं. १६९/०७२-७३) को निर्णय तथा तत्सम्बन्धमा गोरखापत्रमा मिति २०७२/११/१२ मा प्रकाशित सूचना समेत उत्प्रेषणको आदेशले वदर गरी निवेदकले विधिवत दाखिला गरेको दरखास्तहरू कायमै राखी उक्त विज्ञापनको रिक्त पदमा दिएको परीक्षाहरूको नतिजा समेत समान हैसियतका अरू परीक्षार्थी सरह एकैसाथ प्रकाशित गर्नु गराउनु भनी विपक्षी लोकसेवा आयोगको नाममा परमादेश लगायत उपयुक्त आदेश जारी गरिपाऊँ। साथै प्रस्तुत रिट निवेदनको टुङ्गो नलागेसम्म उक्त निर्णय तथा सूचना कार्यान्वयन नगर्नु नगराउनु भनी विपक्षीको नाममा अन्तरिम आदेश जारी गरिपाऊँ भन्ने समेत वेहोराको मिति २०७२/११/२७ को निवेदन पत्र।

यसमा के कसो भएको हो ? निवेदकको मागबमोजिमको आदेश किन जारी हुन नपर्ने हो ? आदेश जारी हुनु नपर्ने मनासिव आधार कारण भए सो समेत खुलाई सूचना म्याद प्राप्त भएका मितिले बाटाका म्याद बाहेक १५ दिन भित्र महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयमार्फत लिखित जवाफ पेश गर्नु भनी आदेश र निवेदनको प्रतिलिपी साथै राखी विपक्षीहरूका नाममा सूचना दिई लिखित जवाफ प्राप्त भएपछि वा अवधि नाघेपछि नियमानुसार पेश गर्नु।

साथै अन्तरिम आदेश जारी हुने नहुने सम्बन्धमा दुवै पक्षबीच छलफल गराई आदेश गर्नु उपयुक्त हुने देखिँदा अन्तरिम आदेशको छलफलका लागि मिति २०७२/१२/७ को पेशी तरेख तोकी पेश गर्नु र सो अवधिसम्मको लागि सुविधा र सन्तुलनको आधारमा निवेदिकालाई पर्न जाने अपुरणीय क्षतिलाई दृष्टिगत गर्दा निवेदकको दरखास्त र लिखित परीक्षा रद्द गर्ने भनिएको लोक सेवा आयोगको निर्णय कार्यान्वयन नगर्नु यथास्थितिमा राख्नु भनी विपक्षीहरूका नाममा अन्तरिम आदेश जारी गरिदिएको छ भन्ने मिति २०७२/११/३० को आदेश।

यसमा लगाउको ०७२-WO-०६३८ को उत्प्रेषणको रिट निवेदन समेत साथै राखी पेश गर्नु भन्ने मिति २०७२/१२/७ को आदेश (U)

 रिट निवेदकले Tianjin University बाट Traditional Chinese Medicine मा Masters Degree उत्त्रिण गरेको शैक्षिक योग्यता आयुर्वेद चिकित्सा परिषद ऐन, २०४५ को परिच्छेद ४.२ को योग्यता सम्बन्धमा ४.२.१.२ बमोजिम हुनुपर्नेमा सो अनुसार नपाइएको एंव स्वास्थ्य सेवा नियमावली, २०५५ को नियम १५(१) ले तोकेको अनुसूची ६ बमोजिमको शैक्षिक योग्यताको उपाधिको विषयसँग मिलेको नदेखिएकाले निजले हासिल गरेको डिग्री आयुर्वेद विषयको नभै चीनको आफ्नै पद्धति भएकाले सो डिग्रीलाई आयुर्वेदको स्नातकोत्तरको उपाधि मान्न नसकिने भनी स्वास्थ्य मन्त्रालयको मिति २०७०/१०/७ को निर्णय अनुसार र चिकित्साशास्त्र अध्ययन संस्थानबाट समेत उक्त शैक्षिक योग्यता सम्बन्धित पद्धतिको स्नातकोत्तर उपाधि भएको तर TMC र आयुर्वेद भिन्न भिन्न पद्धति र विधा हुन भनी लेखी आएको हुँदा आयोगबाट TMC उपाधि हासिल गरेको योग्यतालाई नेपाल स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समुह, जनरल आयुर्वेद उपसमुह नवौ तहको पदमा आवश्यक पर्ने आयुर्वेदको स्नातकोत्तर उपाधि निजसँग नरहेकोले, तोकिएको शैक्षिक योग्यता नभएको देखिएको हुँदा आयोगको मिति २०७२/११/४ को निर्णय अनुसार निवेदकको दरखास्त र परीक्षा रद्द गरिएको कार्य कानूनसम्मत भएकाले रिट खारेज गरिपाउँ। साथै अन्तरिम आदेश समेत खारेज गरिपाउँ भन्ने बेहोराको लोक सेवा आयोगको तर्फबाट पेश भएको लिखित जवाफ।

आयुर्वेद विषयमा यस आयुर्वेद विभाग अन्तरगतका अन्य कर्मचारीहरू समेत रिक्त नवौं र एघारौं तहसमेतका पदहरूमा सरिक हुँदै आएका हुँदा यस आयुर्वेद विभाग समेत सरोकारवाला भएकाले डा. प्रदिप के.सी.ले दायर गरेको रिट नं. ०७२-WO-०६३७ ले यस विभाग र यस अन्तरगतका कर्मचारीहरूको हक र सरोकार जोडिएकाले सो रिट निवेदनको कारवाहीमा समावेश गराई पाउँ भन्ने नेपाल सरकार आयुर्वेद विभागको निवेदन।

यसमा निवेदक आयुर्वेद विभाग टेकुको प्रस्तुत रिट निवेदनको विषेयवस्तुसँग स्वार्थ गाँसिएको भन्ने निवेदनबाट देखिएका हुँदा निवेदन माग बमोजिम निवेदकलाई सर्वोच्च अदालत नियमावली २०४९ को नियम ४२(२) बमोजिम सरिक गराइएको छ भन्ने मिति २०७३/४/२४ को आदेश।

आयुर्वेद विषयमा आयुर्वेद विभाग अन्तरगतका अन्य कर्मचारीहरू समेत रिक्त नवौं र एघारौं तहसमेतका पदहरूमा सरिक हुँदै आएका हुँदा यस आयुर्वेद विभाग अन्तरगतका हामी अन्य कर्मचारीहरू समेतले उक्त विषय र तहमा लोक सेवा आयोगको परीक्षा दिएको र म

(4)

लगायत अन्य कर्मचारीहरु सरोकारवाला भएकाले डा. प्रदिप के.सी. ले दायर गरेको रिट नं. ०७२-WO-०६३७ ले विभाग अन्तरगत कार्यरत अन्य कर्मचारीहरुको सरोकार गाँसिएको हुँदा सो रिट निवेदनको कारवाहीमा समावेश गराई पाउँ भन्ने डा. सवरी साहले दिएको निवेदन।

यसमा प्रस्तुत निवेदनको विषयवस्तुसँग निवेदकको स्वार्थ गाँसिएको छ भन्ने निवेदन व्यहोराबाट देखिँदा निवेदन माग बमोजिम सर्वोच्च अदालत नियमावली २०४९ को नियम ४२(२) बमोजिम प्रस्तुत रिट निवेदनको कारवाहीमा सरिक हुने अनुमति प्रदान गरिदिएको छ भन्ने मिति २०७३/५/१ को आदेश।

यसमा यसै अदालतबाट यिनै निवेदकहरुले दिएको ०७०-WO-०५३७ र ०७०-WO-०३९५ को उत्प्रेषण समेत मुद्दाको मिति २०७२/१२/१० मा भएको फैसला सहितको मिसिल र लोक सेवा आयोगले विज्ञापन रद्द गरेको निर्णय सहितको मिसिल झिकाई पेश गर्नु भन्ने मिति २०७४/३/४ को आदेश।

नियमबमोजिम पेशी सुचीमा चढी पेश हुन आएको प्रस्तुत निवेदनमा निवेदकको तर्फबाट उपस्थित विद्वान बरिष्ठ अधिवक्ता श्री हरिप्रसाद उप्रेतीले निवेदक प्रदिप के.सी. ले चीनको बेइजिङ्ग कलेज अफ ट्रेडिसनल चाइनिज मेडिसिन, चीनको ब्याचलर अफ मेडिसिन विषयको उपाधि प्राप्त गरेको र नेपालको त्रिभुवन विश्वविद्यालय पाठ्यक्रम विकास केन्द्रको २०४३/१२/२६ को पत्रले उक्त उपाधिलाई त्रि.वि.वि.को आयुर्वेदिक स्नातक तह सरह भनी समकक्षता निर्धारण गरिसकेको छ। त्यसैगरी चिकित्साशास्त्र अध्ययन संस्थान, डीनको कार्यालयले मिति २०७०/९/१७ को पत्रबाट त्रि.वि.को आयुर्वेदिक चिकित्सा पद्धतिको स्नातकोत्तर तह सरह हुने भनी मान्यता प्रदान गरेको छ। निवेदकको उक्त शैक्षिक योग्यतालाई त्रि.वि.ले स्नातकोत्तर सरहको मान्यता प्रदान गरेको र सोही आधारमा निजले लोक सेवा आयोगबाट प्रकाशित विज्ञापनको नेपाल स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद जनरल समुह, आयुर्वेद उपसमुहको एधारै तहमा खुला तथा आन्तरिक प्रतियोगिताबाट पूर्ति हुने पदमा दरखास्त दिई लिखित परीक्षामा समेत सामेल भएपश्चात तोकिएको योग्यता नपुगेको भनी दरखास्त र लिखित परीक्षा समेत रद्द गर्ने गरी भएको लोक सेवा आयोगको निर्णय उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी उक्त दरखास्त कायम राखी नियमानुसार लिखित परीक्षाको नतिजा प्रकाशित गर्नु भनी परमादेश समेत जारी हुनु पर्ने हो भनी गर्नु भएको बहस समेत सुनियो।

(5)

(1)

विपक्षीको तर्फबाट उपस्थित विद्वान सहन्यायाधिवक्ता श्री रेवतीराज त्रिपाठीले आयुर्वेद चिकित्सा परिषद नेपालले MM TCM डिग्री आयुर्वेदको स्नातकोत्तर डिग्री नभएको भनी मिति २०७१/९/२ को पत्रबाट खुलाएको र चिकित्साशास्त्र अध्ययन संस्थान, डीनको कार्यालयले मिति २०७१/९/१ को पत्रबाट TCM र आयुर्वेद भिन्न भिन्न पद्धती र विधाहरु हुन भनी खुलाएको छ। निवेदकले प्राप्त गरेको शैक्षिक योग्यताको उपाधि स्नातकोत्तरको उपाधि हो भनी भनेको भएतापनि Traditional Chinese Medicine TCM लाई आयुर्वेदको उपाधि हो भनी मान्यता दिएको देखिँदैन। निवेदकले प्राप्त गरेको शैक्षिक योग्यता स्वास्थ्य सेवा नियमावली, २०५५ को नियम १५ अनुसूची ६ मा उल्लेख भए बमोजिम मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट आयुर्वेद चिकित्सा विषयमा स्नातकोत्तर उपाधि नभएको हुँदा लोकसेवा आयोगले निजको पद अनुसारको शैक्षिक योग्यता नपुगेको भनी दरखास्त र लिखित परीक्षा रह गर्ने गरी गरेको निर्णय कानूनसम्मत भएकाले रिट निवेदन खारेज हुनु पर्ने हो भनी गर्नु भएको बहस समेत सुनियो।

उल्लिखित दुवै तर्फबाट प्रस्तुत भएको बहस सुनी प्रस्तुत रिट निवेदन सहितको मिसिल समेत अध्ययन गरी हेर्दा प्रस्तुत रिट निवेदनमा निवेदकको माग बमोजिम उत्प्रेषण तथा परमादेश जारी हुनुपर्ने हो वा होइन? भन्ने सम्बन्धमा निर्णय गर्नुपर्ने देखिन आयो।

यसमा म निवेदकले २०६० सालमा त्रि.वि.वि. आयुर्वेद क्याम्पस, नरदेवीबाट आयुर्वेद चिकित्साशास्त्रमा स्नातक तह उत्तीर्ण गरी मित्रारूप चीनबाट ट्रेडिसनल मेडिसिनमा स्नातकोत्तर गरी आयुर्वेद चिकित्सा परिषद् ऐन बमोजिम नाम दर्ता गरी प्रमाणपत्र समेत प्राप्त गरेको छु। त्यसै बीचमा लोक सेवा आयोगको मिति २०६२/२/१८ को सिफारिस बमोजिम आयुर्वेद विभाग अन्तर्गतको रिक्त नेपाल स्वास्थ्य सेवा आयुर्वेद समूह अधिकृत सातौं तहको अधिकृत कविराज पदमा नियुक्ति भई हाल अधिकृत आठौं तहमा स्तरवृद्धि भई आठौं तहको आयुर्वेद चिकित्सक पदमा कार्यरत रहेको छु। यसै बीचमा नेपाल सरकारको छात्रबृत्तिमा चीनबाट Tianjin University of Traditional Chinese Medicine मा Traditional Chinese Medicine (MD) को अध्ययन गरेको छु। त्रि.वि.वि.ले चीनको Tianjin University of Traditional Chinese Medicine विश्वविद्यालयबाट मैले प्राप्त गरेको मास्टर अफ मेडिसिन विषयलाई त्रिभुवन विश्वविद्यालय, पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले Master Degree in Relevant Subject भनी समकक्षता प्रदान गरेको र चिकित्साशास्त्र अध्ययन संस्थान, डीनको कार्यालयले मिति २०७०/९/१७ को पत्रबाट त्रि.वि.को आयुर्वेदिक चिकित्सा पद्धतिको स्नातकोत्तर तह सरह हुने भनी मान्यता दिएको थियो। मैले प्राप्त गरेको शैक्षिक योग्यतालाई त्रि.वि.वि. ले मान्यता दिएको हुँदा सोही अनुसार लोकसेवा आयोगबाट कन्सलटेन्ट आयुर्वेद विज्ञ, स्वास्थ्य, आयुर्वेद जनरल आयुर्वेद, नवौं तथा

(4)

एघारै तहको पदमा विज्ञापन प्रकाशित गरेकाले मैले दरखास्त फाराम पेश गरेको थिएँ। त्यसपछि परीक्षामा समेत सामेल भई नतिजाको प्रतिक्षामा रहेकोमा म निवेदक सामेल भएको लिखित परीक्षा र दरखास्त समेत रद्द गर्ने भनी सूचना प्रकाशित भएको थियो। यसरी मैले दरखास्त फाराम भरी लिखित परीक्षा समेत दिएको अवस्थामा उमेदवारको तोकिएको योग्यता नपुगेको भनी दरखास्त र लिखित परीक्षा समेत रद्द गर्ने गरी विपक्षी लोकसेवा आयोगको मिति २०७२/११/४ को निर्णय तथा तत्सम्बन्धमा गोरखापत्रमा मिति २०७२/११/१२ मा प्रकाशित गरिएको सूचना समेत उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी निवेदकले पेश गरेका दरखास्तहरू कायमै राखी निवेदकले उक्त विज्ञापनहरूको रिक्त पदहरूमा दिएको लिखित परीक्षाको नतिजा समेत अरु परीक्षार्थी सरह एकैसाथ प्रकाशित गर्नु गराउन् भनी विपक्षी लोकसेवा आयोगको नाममा परमादेश लगायत उपयुक्त आदेश वा पूर्जी जारी गरिपाऊँ भन्ने निवेदनपत्र रहेको देखियो।

रिट निवेदकले Tianjin University बाट Traditional Chinese Medicine मा Master's Degree उत्तीर्ण गरेको शैक्षिक योग्यता आयुर्वेद चिकित्सा परिषद ऐन, २०४५ को परिच्छेद ४.२ को योग्यता सम्बन्धमा ४.२.१.२ बमोजिम हुनुपर्नेमा सो अनुसार नपाइएकोले निजले हासिल गरेको डिग्री आयुर्वेद विषयको नभै चीनको आफै पद्धति भएकाले सो डिग्रीलाई आयुर्वेदको स्नातकोत्तरको उपाधि मान्न नसकिने भनी स्वास्थ्य मन्त्रालयको मिति २०७०/१०/७ को निर्णय अनुसार र चिकित्साशास्त्र अध्ययन संस्थानबाट उक्त शैक्षिक योग्यता सम्बन्धित पद्धतिको स्नातकोत्तर उपाधि भएको तर TCM र आयुर्वेद भिन्न भिन्न पद्धति र विधा हुन भनी लेखी आएको हुँदा आयोगबाट TCM उपाधि हासिल गरेको योग्यतालाई नेपाल स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समुह, जनरल आयुर्वेद उपसमुह नवौं तहको पदमा आवश्यक पर्ने आयुर्वेदको स्नातकोत्तर उपाधि निजसँग नरहेकोले तोकिएको शैक्षिक योग्यता नभएको हुँदा आयोगको मिति २०७२/११/४ को निर्णय अनुसार निवेदकको दरखास्त र परीक्षा रद्द गरिएको हो भन्ने लोक सेवा आयोगको लिखित जवाफ रहेको देखियो।

निर्णय तर्फ विचार गर्दा निवेदक प्रदिप के.सी. ले त्रि.वि.वि. बाट चिकित्साशास्त्रमा स्नातक तह उत्तीर्ण गरी नेपाल सरकार स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समुहको अधिकृत सातौं तहको पदमा नियुक्ति भई आठौं तहमा बढुवा भई कार्यरत रहेको देखियो। साथै निजले नेपाल सरकारको छात्रबृत्तिमा मित्रराष्ट्र चीनको Tianjin University of Traditional Chinese Medicine बाट Traditional Chinese Medicine (MD) अध्ययन गरी उक्त (MD) मास्टर डिग्रीको उपाधि प्राप्त गरेकोमा विवाद रहेको देखिएन। लोक सेवा आयोग, केन्द्रीय कार्यालयले मिति

(5)

(1)

२०७२/६/२७ मा प्रकाशित विज्ञापनको प्रमुख कन्सल्टेन्ट आयुर्वेद विज्ञ, स्वास्थ्य आयुर्वेद जनरल आयुर्वेद समुह एधारै तहको पदको लागि स्वास्थ्य सेवा नियमावली, २०५५ को नियम १५ मा ऐनको दफा ७ को उपदफा (२) तथा नियम ८ बमोजिम खुल्ला प्रतियोगिताद्वारा पूर्ति गरिने पदको लागि आवश्यक न्युनतम योग्यता अनुसूची ६ मा उल्लेख भएबमोजिम हुनेछ भन्ने व्यवस्था रहेको छ। उक्त अनुसूची ६ को क्रमसंख्या १८ मा जनरल आयुर्वेद एधारै तहका लागि आवश्यक शैक्षिक योग्यता मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट आयुर्वेद चिकित्सा विषयमा स्नातकोत्तर उपाधि प्राप्त भनी उल्लेख भएको देखिन्छ। निज निवेदकले प्राप्त गरेको उक्त शैक्षिक उपाधिलाई त्रिभुवन विश्वविद्यालयले आयुर्वेद विषयमा स्नातकोत्तरको उपाधि सरहको मान्यता प्रदान गरेको भनी सोही आधारमा लोक सेवा आयोगबाट प्रकाशित उक्त प्रमुख कन्सल्टेन्ट आयुर्वेद विज्ञ, स्वास्थ्य आयुर्वेद, जनरल आयुर्वेद एधारै तह र नवौं तहको विज्ञापनमा दरखास्त फाराम भरी लिखित परिक्षामा सामेल समेत भएको र लिखित परीक्षा दिइसकेपश्चात निजले तोकिएको शैक्षिक योग्यताको उपाधि पुरा गरेको नदेखिएकोले निजको दरखास्त र लिएको लिखित परीक्षा समेत रद्द गर्ने भनी लोक सेवा आयोगबाट मिति २०७२/११/४ मा निर्णय भएको अवस्था देखियो।

रिट निवेदक प्रदिप के.सी. ले प्राप्त गरी लोक सेवा आयोगबाट प्रकाशित विज्ञापन अनुसार दरखास्त पेश गर्दा पेश गरेको शैक्षिक योग्यताको उपाधि तोकिएको पदको लागि आवश्यक पर्ने शैक्षिक उपाधि हो होइन? भन्ने सम्बन्धमा हेर्दा निज रिट निवेदकले पेश गरेको Tianjin University of Traditional Chinese Medicine, Tianjin China बाट प्राप्त गरेको Master of Medicine (MD) को शैक्षिक योग्यताको उपाधि देखिएको र त्रिभुवन विश्वविद्यालय चिकित्साशास्त्र अध्ययन संस्थान, डीनको कार्यालय महाराजगञ्जले स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय आयुर्वेद विभाग टेक्नलाई लेखेको च.नं. ११८४ मिति २०७१/९/१ को पत्रमा Master of Medicine TCM (Internal Medicine) र Master of Medicine सम्बन्धित पद्धतिका स्नातकोत्तर सरहका डिग्री हुन भनी स्पष्ट रूपमा उल्लेख गरेको पाइन्छ। त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाध्यक्षको कार्यालय पाठ्यक्रम विकास केन्द्रको च.नं. ७२९ मिति २०६७/८/१ को पत्रले सम्बन्धित अध्ययन संस्थान तथा संकायहरूका विषय समिति तथा विद्यापरिषदबाट विषय खुलाउने सम्बन्धमा लेखिएको पत्रलाई मान्यता दिने भन्ने उल्लेख भएको देखिएबाट डीनको कार्यालयबाट समकक्षता निर्धारण भएको तथा मान्यता पाएको पत्रलाई आधिकारिक मान्नु पर्ने देखिन आयो। त्यसै गरी आयुर्वेद चिकित्सा परिषद नेपालले

(1)

(W)

विशेषज्ञ आयुर्वेद चिकित्सक समाज नेपाल नरदेवीलाई TCM उपाधि सम्बन्धमा लेखेको च.नं. ६९ मिति २०७१/९/२ को पत्रमा MM TCM डिग्री आयुर्वेदको स्नातकोत्तर नभएको भनी उल्लेख गरेको देखिएतापनि डीनको कार्यालयबाट उक्त विशेषज्ञ आयुर्वेद चिकित्सक समाज नेपाल नरदेवी काठमाडौलाई समेत बोधार्थ दिई सहायक डीनको तहबाट लेखिएको मिति २०७१/९/१ को पत्र कहीं कतैबाट हालसम्म बदर भएको भनी विपक्षीले पेश गर्न नसकेको र तह तथा आधिकारिकताको दृष्टिबाट हेर्दा सहायक डीनको तहबाट लेखिएको सो पत्रलाई मान्यता दिनु पर्ने देखिन्छ।

शिक्षा मन्त्रालयबाट सन् २००८ र २००९ को लागि मित्रराष्ट्र चीनबाट प्राप्त छात्रबृत्तिमा मनोनयन गर्ने सम्बन्धमा भएको मिति २०६४/१०/२० को निर्णयमा Postgraduate Level तर्फ भनी AYURBEDIC तर्फ Traditional Medicine भनी Traditional Medicine लाई स्नातकोत्तर सरहको मान्यता प्रदान गरेको देखियो। त्रिभुवन विश्वविद्यालय रजिष्ट्रारको कार्यालय पोठ्यक्रम विकास केन्द्रले प्रदिप के.सी.लाई सम्बोधन गरी मिति २०६९/७/१९ मा लेखेको Regarding Equivalence सम्बन्धी पत्रमा रिट निवेदक निज प्रदिप के.सी. ले Tianjin University of Traditional Chinese Medicine, China बाट प्राप्त गरेको Master of Medicine TCM Internal Medicine लाई Master's Degree Relevant Subject भनी Recognized Equivalence गरेको पाइन्छ। यसका साथै त्रिभुवन विश्वविद्यालय चिकित्साशास्त्र अध्ययन संस्थान डीनको कार्यालय, महाराजगञ्जको मिति २०७०/९/१७ मा जो जससँग सम्बन्ध छ भनी लेखेको पत्रमा डा. प्रदिप के.सी.ले Tianjin University of Traditional Chinese Medicine बाट प्राप्त गर्नु भएको Master of Medicine TCM Internal Medicine डिग्री त्रि.वि.को आयुर्वेदिक चिकित्सा पद्धतिको स्नातकोत्तर सरह हुने भनी मान्यता प्रदान गरेको देखियो। साथै Beijing college of Traditional Chinese Medicine, China बाट प्राप्त गरेको Bachler of Medicine लाई त्रि.वि.ले हरिश्चन्द्र शाहको हकमा मिति २०४३/१२/२६ मा नै आयुर्वेदिक स्नातक सरह भनी मान्यता दिएको देखिएको र सोही शैक्षिक योग्यताको आधारमा निज हरिश्चन्द्र शाहले पदोन्नति समेत पाइसकेको अवस्थामा एउटै विश्वविद्यालयबाट प्राप्त गरेको शैक्षिक योग्यताको प्रमाणपत्रलाई कसैको हकमा मान्यता दिने र कसैको हकमा मान्यता नदिने गरी एउटै डिग्री हासिल गरेका समानस्तरका कर्मचारीहरूका बीचमा विभेद हुने गरी मापदण्ड बनाउनु युक्तिसंगत देखिन आएन। यसै सम्बन्धमा एकपटक त्रिभुवन विश्वविद्यालयले स्तर निर्धारण गरी सकेको कुरामा लोकसेवा आयोगले पुनः स्तर निर्धारण गरी निवेदकलाई

(W)

(M)

विज्ञापित विज्ञापनको उम्मेदवारबाट बच्चित गर्ने गरेको निर्णय कानुन अनुसूप भयो भन्ने नमिल्ने । भनी ने.का.प. २०४६ अंक १, नि.नं. ३७०२ मा सिद्धान्त प्रतिपादन भएको र त्रि.वि. डीनको कार्यालयबाट मान्यता पाइसकेको अवस्थामा तोकिएको योग्यता पुगेको नदेखिएको भनी निवेदकको दरखास्त फाराम र लिखित परीक्षा समेत रद्द गर्ने गरी लोक सेवा आयोगबाट भएको निर्णय कानूनसम्मत मान्न सकिने अवस्था देखिएन ।

यसरी रिट निवेदक प्रदिप के.सी. ले Tianjin University of Traditional Chinese Medicine, Tianjin China बाट Master of Medicine TCM (Internal Medicine) को शैक्षिक योग्यताको उपाधि प्राप्त गरेको र निजको उक्त शैक्षिक योग्यताको उपाधिलाई त्रिभुवन विश्वविद्यालय चिकित्साशास्त्र अध्ययन संस्थान डीनको कार्यालयले Master of Medicine TCM (Internal Medicine) लाई आयुर्वेदिक विषयको स्नातकोत्तर डिग्रीको उपाधि भनी मान्यता दिएको तथा त्रिभुवन विश्वविद्यालय रजिष्ट्रारको कार्यालय पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले यी रिट निवेदक प्रदिप के.सी. लाई निजले प्राप्त गरेको Traditional Chinese Medicine (MD) तथा Master of Medicine TCM (Internal Medicine) लाई Master's Degree Relevant Subject लाई Regarding Equivalence मा Master Degree भनी मान्यता दिएको देखिनुका साथै डीनको कार्यालयको मिति २०७०/९/१७ को पत्रबाट समेत निजको शैक्षिक योग्यताको उपाधिलाई स्नातकोत्तर सरह मान्यता दिएको भनी उल्लेख भएको देखिन आएकाले निज रिट निवेदकले चीनको Tianjin University of Traditional Chinese Medicine, Tianjin China विश्वविद्यालयबाट प्राप्त गरेको Master of Medicine TCM Internal Medicine को शैक्षिक योग्यताको उपाधिलाई लोक सेवा आयोगबाट प्रकाशित उक्त विज्ञापनको प्रमुख कन्सल्टेन्ट आयुर्वेद विज्ञ, स्वास्थ्य आयुर्वेद जनरल आयुर्वेद समुह एघारौं तहको पदको लागि स्वास्थ्य सेवा नियमावली, २०५५ को अनुसूची ६ मा उल्लेख भएबमोजिम्सको शैक्षिक योग्यता नपुगेको भन्ने आधार नदेखिँदा तोकिएको शैक्षिक योग्यताको उपाधि नभएको भनी निजको दरखास्त फाराम तथा निजले दिएको लिखित परीक्षा समेत रद्द गर्ने गरी लोक सेवा आयोगबाट भएको निर्णय मनासिव देखिन आएन ।

अतः उल्लेखित तथ्य तथा आधार कारणबाट रिट निवेदक प्रदिप के.सी. ले प्राप्त गरेको शैक्षिक योग्यताको उपाधिलाई तोकिएको शैक्षिक योग्यताको उपाधि पुरा गरेको नदेखिएकाले निजको दरखास्त तथा लिएको लिखित परीक्षा समेत रद्द गर्ने भनी लोक सेवा आयोगबाट मिति २०७२/११/४ मा भएको निर्णय तथा सो निर्णयका आधारमा प्रकाशित सूचना समेत

(G)
उत्प्रेषणको आदेशले बदर हुन्छ। साथै लोक सेवा आयोगबाट प्रकाशित विज्ञापन अनुसार निवेदकले पेश गरेको दरखास्त फाराम कायम राखी निजले दिएको लिखित परीक्षाको नतिजा समेत नियमानुसार प्रकाशित गर्नु गराउनु भनी लोक सेवा आयोगका नाममा परमादेश समेत जारी हुने ठहर्छ। सोको जानकारी महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयमार्फत विपक्षी लोक सेवा आयोगलाई दिनु। प्रस्तुत रिट निवेदनको दायरी तर्फको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार अभिलेख शाखामा बुझाईदिनु।

(H) प्रधान न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत हुँ ।

का.मु. प्रधान न्यायाधीश

इजलास अधिकृतः- दुर्गाप्रिसाद खनाल

इति सम्वत् २०७४ साल कार्तिक १२ गते रोज १ शुभम् ।